
خوانش بوطیقای تعزیه شهادت امام حسین (ع)

■ رفیق نصرتی [نویسنده مسوول]

■ مجید سرسنگی

■ حسین رحمانی

تاریخ دریافت مقاله: ۹۳/۰۴/۱۴ | تاریخ پذیرش نهایی: ۹۳/۰۶/۳۱

خوانش بوطیقاییِ تعزیه شهادت امام حسین (ع)

رفیق نصرتی | دانشجوی دکترای نمایش، پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران

مجید سرسنگی | دانشیار دانشکده هنرهای نمایشی و موسیقی پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران

حسین رحمانی | فارغ التحصیل کارشناسی ارشد ادبیات نمایشی دانشگاه سوره تهران

چکیده

پس از آن‌که سوسور دانش سنتی فقه‌اللغه را دگرگون نمود و نگاه ساخت‌گرایانه به زبان را تبیین نمود، علوم مختلف تحت تاثیر قرار گرفتند و اشکال تازه‌ای در دل آن‌ها پدید آمد. مردم‌شناسی، روان‌شناسی، حتی علوم طبیعی مانند فیزیک و شیمی نیز تحت تاثیر ساخت‌گرایی قرار گرفتند. در این میان علم ادبیات به دلیل وابستگی بنیادی ادبیات به زبان، تاثیر بیش‌تری گرفت و بسیاری از محققان ادبی با استفاده از آموزه‌های سوسور شروع به بازتعریف دانش ادبیات نمودند. در میان این‌ها دو گروه فرمالیست‌های روسی و ساخت‌گرایان فرانسوی، دامنه تحقیقات‌شان را بسیار وسیع‌تر نمودند و آثارشان در محیط‌های آکادمیک پذیرفته شد. فرمالیست‌های روس مثل ویکتور اشکلوفسکی، بوریس توماشفسکی و بوریس آبخن باوم، و ساخت‌گرایان فرانسوی مانند رولان بارت، ژرار ژنت و لوسین گلدمن در دو سمت اروپا اندیشه‌های سوسور را در نظریه و نقد ادبی به‌کار بستند. هرچند در میان اعضای هر دو گروه توافق کاملی بر سر نحوه کاربرد آرای سوسور وجود نداشت اما در نهایت بنیان نظری همه یک‌سان و متکی به زبان‌شناسی نو سوسوری بود. تزوتان تودوروف، توانست تلفیقی از شیوه فرمالیست‌ها و ساخت‌گرایان پدید آورد که بسیار بدیع بود. تودوروف یکی از این شیوه‌ها را در کتاب بوطیقای ساخت‌گرای خود شرح داده است. او از یک‌سو، به شیوه فرمالیست‌ها، اهمیت زیادی برای زبان یک اثر ادبی قایل می‌شود و از سوی دیگر، شیوه ساخت‌گراها را در بررسی یک اثر ادبی، به چارچوب متن آن اثر محدود می‌کند و فرامتن را نادیده می‌گیرد. به این ترتیب، تودوروف نظام دقیقی از خواندن یک اثر ادبی فراهم آورد که خود آن را خواندن بوطیقایی می‌نامد. رویکردی که در جست‌وجوی اصول عام متجلی‌شونده در آثار خاص برمی‌آید. در این مقاله سعی شده تا با استفاده از این شیوه، قرایتی از تعزیه شهادت امام حسین (ع)، به دست داده شود. قرایت بوطیقایی، قرایتی دقیق است که قصد دارد تمام وجوه یک متن را فارغ از هرگونه مسایل پیرامنی مورد بررسی قرار دهد و کارکردهای وجوه مختلف متن را در شکل‌گیری آن مشخص نماید. هم‌چنین در این مقاله تلاش شده است که با خواندن بوطیقایی تعزیه امام حسین (ع)، جنبه‌هایی از این تعزیه روشن شود که در سایه خوانش‌های دیگر پنهان مانده است. در این پژوهش از متون کتاب‌خانه‌ای تعزیه بهره برده شده است و تحقیق میدانی در این مورد مد نظر نبوده است. ماهیت تحقیق توصیفی و شیوه استدلال در آن قیاسی است. تودوروف روایت‌ها را دارای سه نمود معرفی کرده است: نمود معنایی، نمود کلامی و نمود نحوی. در مقاله پیش‌رو، نمود معنایی، نمود کلامی و نمود نحوی تعزیه شهادت امام حسین (ع) با استفاده از دیدگاه‌های تودوروف بررسی می‌شود.

واژگان کلیدی: ساخت‌گرا، تودوروف، بوطیقا، قرایت، تعزیه